

Söyleşi- Artık ülkedeki tüm okullar imam hatip

Laiklik İlkesi Bağlamında Türkiye’de Zorunlu Din Dersi ve Muafiyet Sistemi’nin yazarı Özge Demir, AKP döneminde eğitimdeki dönüşümü anlattı. Demir, din eğitiminde inançlara eşit mesafede yaklaşılmadığını “143 sayfalık kitabın 120 sayfası Sünni İslam inancını anlatıyor” diyerek özetliyor.

Filiz Gazi’nin 21 Ağustos 2021 tarihli Özge Demir’le röportajı:

<https://www.birgun.net/haber/artik-ulkedeki-tum-okullar-imam-hatip-355935>

Zorunlu din dersi, ülke tarihi için laiklik ilkesi bağlamında en çok tartışılan konulardan biri. Türkiye, Demokrat Parti’nin kurulduğu 1946’dan bu yana genel itibarıyla sağ ideolojinin hâkim olduğu siyasi partiler tarafından yönetiliyor. 1980 Darbesi’nden sonra ise siyasal İslamcı fikirler güç kazanınca devletin bütün aygıtları buna göre şekillendi. AKP’nin iktidara geldiği 2002’den sonra ise yıllara dağılacak şekilde yargıdan eğitime Sünni İslamcı politika, sakınmadan kendine yer bulacağı kurum ve kuruluşları inşa etti.

Sünni İslamcı çizginin en net şekilde tespit edildiği eğitim sisteminin anlatıldığı “Laiklik İlkesi Bağlamında Türkiye’de Zorunlu Din Dersi ve Muafiyet Sistemi” kitabının yazarı avukat Özge Demir, eğitim sistemindeki sarsıcı değişimleri, zorunlu din dersinin diğer inançlardaki kesimleri nasıl etkilediğini ve Türkiye’deki muafiyet sistemini anlattı.

Zorunlu din dersini ne zaman konuşmaya başladık?

1982 yılına kadar hiçbir anayasada din dersinin zorunlu olacağı yer almıyordu. 1924 Anayasası’nda yok, 1961 Anayasası’nda yok. 1961 Anayasası’ndan sonra muhafazakâr, sağ partiler iktidara geldi ama din kültürü ve ahlak bilgisi dersi hiçbir zaman zorunlu olmamıştı. 1982 Anayasası’nın 24. maddesi, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin zorunlu olacağını söylüyor. Bundan sonrasında bütün ilkokullarda, orta öğretimlerde, liselerde din dersinin zorunlu olması haliyle karşılaşıyoruz.

Diğer taraftan din dersinin her dönem tartışmanın odağı olduğunu görüyoruz. Cumhuriyet tarihinde bu konuda ne gibi değişiklikler oluyor?

Evet, 1921’de yeni bir anayasanın hayata geçirilmesinin ardından Cumhuriyet’in ilanı, 3 Mart 1924 tarihli ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte tüm üst yapı kurumlarından dinin etkileri kaldırılmaya çalışılmıştı. 1930 yılına kadar aşamalı olarak zorunlu din dersi kaldırılıyor.

1950’de ise iktidara gelen Demokrat Parti’nin çalışmaları sonucunda, aynı yıl ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında program içinde ve isteğe bağlı olarak din kültürü ve ahlak bilgisi dersi başladı. 1974’ten itibaren ahlak bilgisi dersi okullarda zorunlu olarak okutulmaya başladı. Bu süreç 1980’e kadar devam ediyor. 1982’den itibaren ise zorunlu olarak bütün okullarda öğretilmeye başlanıyor.

Her şeyi bırakın, tek başına bir dersin anayasada zorunlu olduğunun yer alıyor olması bile zaten ‘ne oluyor?’ diye bakılması gereken bir şey bence.

Laiklikle çelişen faaliyetler

Ama bir tarafta laiklik ilkesine aykırı teşebbüslerde bulunduğu için kapatılan partiler var.

Doğru. 1961 Anayasası d6neminde Anayasa Mahkemesi, din derslerinin zorunlu hale getirilmesini talep eden Milli Nizam Partisi ile 1982 Anayasası d6neminde zorunluluk kapsamının genişletilmesini isteyen Huzur Partisi'nin bu taleplerini laikliğe aykırı bulmuş, her iki partinin de kapatılmasına karar vermişti.

Milli Nizam Partisi, Anayasa Mahkemesi'nin 20 Mayıs 1971 tarihli kararı ile Parti'nin s6ylemlerinin ve uygulamalarının 1961 Anayasası'nda yer alan laiklik ilkesine aykırı olması nedeniyle kapatıldı. Kapatılma sebeplerinden biri de MNP'nin din dersinin zorunlu olmasını talep etmesiydi.

Yine Necmettin Erbakan ve Refah Partisi'nin İşlami cihat ordusu olduğunu ifade etmesi, devlet lisesinde okuyanların imam hatip ruhuyla yetiştirilmesini ve aynı zamanda ahirete hazırlık dersi konulmasını istemesi gibi faaliyetleri nedeniyle anayasaya ve eğitimde laiklik ilkesine ağıkça aykırı olduğu belirtilerek kapatılmıştı. Bu partilerin kapatılma sebebi laiklikle çelişen faaliyetleri. Anayasa Mahkemesi kararlarında laikliğe çok 6nem verildiğini g6r6yoruz.

'Derslerde cihat anlatılıyor'

AKP iktidarında eğitimdeki değişiklikler ne zaman başladı?

Zorunlu din dersi AKP ile gelmedi ama dediğiniz gibi ciddi kırılmalar yaşandı. Genel olarak eğitim m6fredatına baktığımızda 2012 ve 2017'de en vurucu değişiklikler yapıldı. 2012 yılında 4+4+4 eğitim sistemi getiriliyor. Bununla iki şey yapılıyor. Artık ortaokul imam hatiplerinin ağılmasına sebebiyet veriliyor. İmam hatipler yaygınlaşıyor ve devlet okullarında verilen derslerde, İşlam dini inancının ağırlığı artmaya başlıyor. Seçmeli din dersleri m6fredata ekleniyor. 6đrenciler zorunlu din dersinin yanında, 6tane daha seçmeli din dersi almaya başladılar: Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Kuran- Kerim. Bu da aslında çocukların devlet okulunda ya da imam hatipte okuması farkını ortadan kaldırmış oldu. 2017'de, 'değerler eğitimi', b6t6n eğitim sisteminin temelini oluşturuyor hale geliyor. S6nni İşlam inancının değerleri 6zerine kurulu bir eğitim sistemi geliyor. 6rneğin sevgi, kardeşlik gibi başlıklar var ama içerikleri S6nni İşlam inancına g6re veriliyor.

Yine, 2017 m6fredat değişikliği ile birlikte 15 Temmuz ve "cihatılık" eklendi. Bu, kamuoyunda tartışmalara yol açtı. Bunun 6zerine Milli Eğitim Bakanlığı 2018-2019 d6nemi için m6fredatı g6ncelledi, zorunlu din dersinden s6z konusu kavram çıkarıldı fakat bir yıl sonra seçmeli din dersi kitaplarına yeniden eklendi. şu an 11. sınıf ders kitaplarında "Allah yolunda cihat" gibi başlıklarla cihat anlatılıyor.

6zge Demir

Din dersinde S6nni İşlam inancı hakim

Kaçıncı sınıfta dini eğitim başlıyor?

4. sınıfta başlıyor, 12. sınıfa yani lise sona kadar devam ediyor. Haftada normalde 2 saat ama seçmeli din derslerini alıyorsa 8 saat din eğitimi alıyor.

Muafiyet sistemi T6rkiye'de nasıl?

6ncelikle T6rkiye'de muafiyet sisteminden bahsedebilir miyiz, emin değilim. Çok fazla insan başvurmuyor. 6rneğin, çoğunlukla Alevi aileler çocuklarının zorunlu din dersi almasını istemiyorlar. Zorunlu din dersi S6nni İşlam inancına g6re şekillenen bir ders, S6nni İşlam

inancı eğitimi almasını istemiyor veya Alevilikle ilgili tanımlanan kısımlarına aile katılmıyor. Sonuç itibariyle çocuklarının dersten muaf olmasını istiyorlar. Bu mücadele Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşındıktan sonra iki önemli karar verildi. Bunlardan biri Eylem Zengin ve diğeri Mansur Yalçın. 2007'de AİHM, Eylem Zengin kararı ile zorunlu din dersinin Sünni İslam inancı odaklı olduğuna hem de muafiyet sisteminin yetersiz olduğuna işaret etti. AİHM, benzer bir kararı 2014'te Mansur Yalçın ve diğeri / Türkiye davasında yeniden verdi. Bu iki karar Türkiye'de müfredatın değişmesine sebep oldu. Eskisine göre kitaplarda farklı dinlere yer verme arttı ama göstermelik denebilir. Örneğin bütün dinleri bir üniteye özetlemeye çalışmışlar ama 143 sayfalık kitabın 120 sayfası Sünni İslam inancını, ibadetlerini anlatıyor. Günaydın demiyor çocuk, "selamün aleyküm" diyor. Güne "besmele" ile başlaması söyleniyor.

Şöyle sorunlar var. Muafiyet sistemine başvurmak için okula ya da İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne dilekçe vermeniz gerekiyor. Bunu verdikten sonra 1990 tarihli, Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurul Başkanlığı kararıyla karşılaşıyorsunuz. O da size diyor ki, Hristiyan ya da Yahudi iseniz bu dersten muaf olabilirsiniz.

'İnancınızı belgeleyin deniliyor'

Alevi, ateist veya başka bir inanca sahipseniz ne oluyor?

Muaf olamıyorsunuz.

Peki o zaman ne yapılabiliyor? Dava mı açılıyor?

Evet. Dava açma yoluna gitmeniz gerekiyor. Hristiyan ya da Yahudi olduğunuzu nasıl ispatlayacaksınız? Devlet, dininizi açıklamaya zorluyor. Bu zaten din ve vicdan özgürlüğüne aykırı. Savaşta dahi din ve inancını açıklamaya zorlanamaz kimse. İşte şu inançta olduğunuzu belgelendirin, belgelendiremezseniz muaf olamayacaksınız. Bu toplumda inancınızın biliniyor olmasını istemeyebilirsiniz, çok doğal olarak. Zorunlu din dersinden muafiyet hakkında çok fazla olumlu karar da var. Davalar ilginç... Özetle şu söyleniyor: Zorunlu din dersi kitaplarında, dinlere eşit mesafe yaklaşılmıyor, müfredatı işleyen kitapları incelediğinizde Sünni İslam inancının ağırlığı çok fazla, bu halde dinini açıklamaya zorlamadan, çocuğun bu dersten muaf tutulmasını sağlamak zorundasınız.

Davalar ne kadar sürüyor?

Bir diğer sorun bu zaten. Çok uzun sürüyor. Ortalama 3 yıl. Düşünsenize çocuğunuz bu dersten muaf olsun diye dilekçe veriyorsunuz ama dava süresince çocuğunuz o eğitimi almak zorunda kalıyor.

Derslerden muaf tutulan öğrenciler, muaf tutuldukları saatler içerisinde hangi dersleri görüyor?

Muafiyet sistemi olmadığı için çocukların o sürelerde ne yapacağı belirsiz. Bu tamamen okulların inisiyatifine bırakılmış durumda.

Bu ayrımcılığa sebep olmaz mı?

Evet, tabii ki.. Bir diğerk mesele de bu. Çocuğun din dersinden muaf olması halinde okulun, o çocuğun ayrımcılığa uğramaması, yalnızlaşmaması için önlem alması gerekir. Buna karşı bir yönetmelik, düzenleme yok.

‘Soyut kavramlardan uzak tutulmalılar’

Çalışmanız, “laiklik ilkesine aykırı olarak verilen ve insan haklarını ihlal eden zorunlu din dersinin müfredattan kaldırılması gerektiğini” savunuyor. Dini, kültürün bir parçası olarak görenler olabilir. Türkiye’nin kendine has koşulları ileri sürülebilir. Nasıl bir din eğitimi sorun arz etmez?

Sorunuzun cevabı aslında anayasada var. Anayasada din dersinin zorunlu olacağından bahsediyor ama ikili bir ayrıma gidiyor. Diyor ki, din kültürü ve ahlak dersi zorunludur, bunun dışındaki din eğitimi kişinin kendisinin talebine veya küçükse velisinin talebine bağlıdır. Bu da şu demek, sizin din kültürü ve ahlak dersini bütün dinlere eşit mesafede olan, hepsini kapsayan bir şekilde vermeniz gerekiyor. Bu da ancak dinler tarihi gibi derslerle mümkün olabilir. Bir kısım diyor ki, Türkiye Müslüman bir toplum... Bir kısım da diyor ki, devletin bu alanı kontrol edebilmesi için dini eğitim verilmeli. Ben bir hukukçuyum, bir pedagoğ değilim ama genel olarak bu konudaki fikirler, ilgili makaleler çocukların soyut kavramlardan uzak durmasını ve maddi manevi kişisel gelişimin esas alınması gerektiği yönünde. Bence bu ancak ücretsiz ve bilimsel eğitim ile mümkün. Çocuk, ileride, neye inanacağını veya inanmayacağına kendi karar vermeli. Bunun dışında pek çok ülkede din dersi zorunlu. Ancak Türkiye’ye kıyasla şöyle bir ayrım var: Din eğitimi zorunlu olarak veriyor olsalar bile muafiyet sistemleri çok iyi, talep olduğu halde muafiyet sağlanabiliyor.